

raera forma sobreviu avui el vulgarisme balear *blonco*. L'altra forma variant *conco*, feta per modificació hipocorística d'*oncle*, ja apareix en Lab. 1840: té paral·lels en oc. ant. i mod. i en sard.⁴ Notem també el valencià merid. *onque*. Més sobre aquestes formes, infra.

La denominació *oncle valencià* 'cosí del pare o de la mare' (Belv. 1805; Lab. 1839); *oncle major* (ant.) 'germà de l'avi o de l'àvia', en els *Furs de Val.* (veg. supra la cita) i *sobre-avoncle* id. en Muntaner (supra); *senyor oncle* es deia el capellà germà dels pares o avis (DÁg.); segons *AlcM* a Mall. s'usa amb aquest valor *onclo*, i si la persona en qüestió no és de casa senyorial, se'n diu *conco*.

El mot *oncle* ha perdut darrerament molt de la seva vitalitat en moltes parts del domini lingüístic enfront del castellanisme *tio* i la forma hipocorística d'aquest: *tiet*. Com fa constar G. Colon (*El léxico cat.*, 60) *tio* té l'avantatge de formar parella amb *tia* i això era un factor molt important en la seva penetració. Així i tot, però, *oncle* i formes vulgars relacionades se senten encara en moltes regions: al Rosselló, a l'Empordà, Girona, i en d'altres parts de les zones oriental i occidental, i a les Balears. En algunes parts, s'usa només en accepcions secundàries com a 'padastre', o com a tractament a persones d'edat, o amb el valor de *el mestre Tal*. A Barcelona la forma que se sent és *ónklu*,⁵ a l'Alt Pallars i Alt Urgell sembla dominar la forma *oncle*.⁶ La variant *uncle* [únkle] és pròpia de la Catalunya francesa (ja documentada en escrits del S. XIV, supra), de l'Empordà, de Girona, i segons *AlcM* d'algunes localitats de Berguedà, i com *únkle* se sent a La Seu d'Urgell, Organyà, Oliana, Guissona, Bellpuig, Cervera;⁷ en algunes d'aquestes regions i localitats es diu també *únklu*;⁸ *AlcM* localitza aquesta forma a Manresa, Igualada i Tossa.

En el País Valencià *oncle* ha perdut el terreny enfront de *tio*, però probablement en data no gaire antiga,⁹ i no del tot, car en algunes localitats de la zona sud com Monòver és viva l'esmentada variant *onque*, la qual, com es fa constar en el glossari de *L'Oncle Canyís* d'A. Martínez (València 1973), anteposada a un nom de fonts, és el tractament que donen als llauradors que ja no són joves. Amb aquest valor apareix ben sovint en aquest darrer text: «L'onque Celestino era un home més bé alt que baix, de cara redona ---» (p. 139), «--- l'onque Joan ---» (p. 27), «--- l'onque Quito ---» (p. 114). A. Martínez Ruiz, Amo, segons alguns Onque Canyís es feia dir el popular escriptor de les *Canyissaes*.¹⁰

A Mallorca *onclo* es diu de l'oncle que és capellà (supra), *el senyor onclo* és un eufemisme popular per 'cul', i hi viu a més l'expressió *alenar pel senyor onclo* 'pensar o obrar subjectant-se servilment al pensament o a les ordres d'un altre' (*AlcM*). Per a designar 'el germà del pare o de la mare' són comuns *blonco* i *conco*: JCoromines (1963) va sentir a Selva «es va casar amb un *kónke* seu», a Artà «un *kónke* d'ell»;¹¹ es troben exemples en l'escriptor P. d'A. Penya: «Digues, que festeges? / —Jo ho crec. / Vull que cada dia / a ca'l *conco* em deix / anar el capvespre / per

conversar amb ell» (*Poes. Pop.*, p. 15); un altre exemple a p. 16. Es diu *kónku* a Menorca (*AlcM*); un exemple en Camps i Mercadal, *Folkl. Men.* I, 116. Per a Eivissa PzCabrero dóna *bloncu* «tio», i notem, a més: «es deia Alf i que era nebot del rei --- en parlà an es seu *blonco*, el rei moro» (Castelló, *Rond. Eiv.*, p. 31).

Conco [Lab. 1839] (*kónku*) en català central és vivíssim però amb el sentit de 'celibatari d'edat avançada', 'solter recalcitrant', 'fadrí vell'. Ho diu tothom, és un ús ja antic i respectable. Ningú en català central imagina que signifiqui 'oncle'. Alguns han creat fins i tot el neologisme *conca* (=cast. *solterona*) (DFA.), però no han estat gaire imitats.¹² En canvi es pot dir *conquessa*, que ja han usat alguns i és bo i perfectament viable. Segons *AlcM* *conco* es diu al Principat també del 'germà de l'hereu quan resta fadrí i continua vivint a la casa pairal'.

DERIV.: *Avoncle*, duplicat mig-savi d'*oncle*, veg. supra. *AlcM* inclou una forma femenina popular *oncla* 'tia' a Manresa, *onclastre* 'oncle polític, marit de la tia o germà de la madastra', amb un exemple de JCarner, *onclat* 'oncle solter' a Girona i Empordà.

¹ El llatí *patruus* 'germà del pare' no ha deixat descendència romànica. — ² Veg. P. Aebischer, *Proto-histoire de deux mots romans d'origine grecque: «thius» 'oncle' et «thia» 'tante': étude de stratigraphie linguistique*, en «Annali della R. Scuola Normale Sup. di Pisa», sèrie II, vol. V; veg. a més G. Colon, *El léxico catalán en la Romania* (Madrid 1976), p. 57, i n. 14. — ³ Com a algun cas excepcional apareix amb *o* a Sort (Pallars) segons la transcripció d'*AlcM*. — ⁴ La forma *oncon* figura en documents antics de Bordeaux i Gironde (PSW); notem bearn. ant. *ongo* en doc. de 1187-1225: «Las personas qui l'omicidí poden demandar son aquetz: pay, filh, fray, filh de fray o de sor, *ongue* deu pay o de la may, filh d'*onguo* o de *ssia*» (*Cart. Ossau*, p. 39, ms. B té *oncle* en els dos casos); avui en bearn. mod. hi ha *oñcou*, *councou*, al costat d'*oñcle* (Pallars); delf. *councou*, *oumcou* al costat d'*ouñcle* (Mistral); *conca* «matertera» en un doc. de 1470 d'Avinyó (Pansier I, 169), *cunca* en Floretus; en el domini sard hi ha camp. *konku*, *kunku*, logud. *konkulu* 'oncle'; Behrens, *ZRPh.* XIII, 412, i 96; Tappolet 96, M-L., *Wien. Sitzber.* cxlv, v, 60. — ⁵ Figura en qualitat de vulgarisme en Casacuberta, *Lo Verdader Català* (1843), cap. 14, p. 153 del text a màquina. — ⁶ JCoromines té anotada aquesta forma a Estaon, Àreu i Tavascan (1933, 1934) amb valor de 'padastre' (l'accepció que *AlcM* dóna també al Priorat); a més, *ónkle* a Sta. Creu de Castellbò (prop de La Seu), 1930, i la frase *lux a meyžat óñkle* «els ha menjat», a Caregue (Pallars), 1963, d'interès sintàctic per la manca de l'article; d'altra banda, té anotada amb *u-*, «lo meu *uncle*» a Noves (Alt Urg.), 1963. Notem, a més, la forma *onkle* que dóna *AlcM* a Boí i Vilaller (Pallars), amb *kl* > *kł*. — ⁷ JCoromines testifica que a la seva família paterna sempre es va dir *únklu*; ell mateix anomenava així el seu,